

Janina Małgorzata Halec
Leszczyńskie Towarzystwo Kulturalne
<https://orcid.org/0009-0005-3910-3159>

Patron Miejskiej Biblioteki Publicznej w Lesznie w działaniach instytucji

Patron of the Town Public Library in the institution's activities

Abstract

The article presents the activities of first the Voivodeship and then the Town Public library in Leszno related to the patron of the institution – Stanisław Grochowiak, writer and poet born in this town. The Library was named after him in 1977. Visible signs of the patron's presence in the Library's collection are various publications of his poetry and prose, posters related to stage performances, documents of social life and events popularizing Grochowiak's work organized by the Library such as exhibitions, performances and literary contests e.g. Nationwide Contest of Stanisław Grochowiak, to mention just one.

Keywords: Leszno, culture in Leszno, the Stanisław Grochowiak Voivodeship Public Library in Leszno, the Stanisław Grochowiak Town Public Library in Leszno, the Stanisław Grochowiak Nationwide Literary Contest

Słowa kluczowe: Leszno, kultura w Lesznie, Wojewódzka Biblioteka Publiczna im. Stanisława Grochowiaka w Lesznie, Miejska Biblioteka Publiczna im. Stanisława Grochowiaka w Lesznie, Ogólnopolski Konkurs Literacki im. Stanisława Grochowiaka

Leszczyńska biblioteka publiczna, w różnych formach organizacyjnych, działała w Lesznie i na terenie powiatu już od 1945 r., a od 1977 r. patronuje jej Stanisław Grochowiak (1934–1976), urodzony w Lesznie i tutaj mający swój dom rodzinny¹.

W kronice Miejskiej Biblioteki Publicznej nie odnotowano wielu jego wizyt – był tu na pewno jako poeta na dwóch spotkaniach 15 maja 1967 r., z których jedno zorganizowane przez bibliotekę miało miejsce w Liceum Ogólnokształcącym, obecnie I LO im. Rodu Leszczyńskich. Nie zachowały się dokumenty, z których wynikałoby, że w okresie swej nauki w szkole podstawowej, a następnie gimnazjum i liceum Grochowiak był zarejestrowany jako czytelnik istniejącej jeszcze w mieście w latach czterdziestych XX w. biblioteki Towarzystwa Czytelni Ludowych czy też późniejszych bibliotek publicznych – miejskiej lub powiatowej. Ten fakt nie dziwi, ponieważ w domu rodzinnym Grochowiaków, wówczas znajdującym się przy ul. Święciechowskiej, była spora biblioteka. Być może Stanisław czerpał z księgozbioru szkolnego, może pożyczał książki od swych nauczycieli – Stefanii Szelanki ze szkoły podstawowej lub Bogdana Kurzyńskiego z liceum, z którymi łączyły go serdeczne więzy. A może od kolegi Jacka Łukasiewicza, ucznia tego samego liceum?

W ówczesnej Wojewódzkiej Bibliotece Publicznej w latach siedemdziesiątych XX w. wśród dokumentów życia społecznego znajdowały się, przejęte z wcześniej istniejącej Powiatowej i Miejskiej Biblioteki Publicznej, materiały dotyczące twórczości Stanisława Grochowiaka, a w zbiorach – wszystkie wydane dotychczas drukiem jego utwory. Były to m.in. *Ballada rycerska*, *Kanon*, *Karabiny*, *Menuet z pogrzebaczem*. W Lesznie żyła matka Stanisława – Pelagia, od kilkunastu lat wdowa, i w jej dyspozycji były niektóre zeszyty zawierające próby literackie młodego Stanisława. W Lesznie wreszcie żyli też ludzie dobrze pamiętający go z lat młodości, i tylko z tego okresu właściwie, bowiem wcześniej opuścił rodzinne strony. Miasto wiedziało o Grochowiaku – twórcy o znacznym dorobku.

Przypomnijmy jednak, że to z Warszawy wyszedł impuls do nadania imienia Stanisława Grochowiaka działającej tutaj Wojewódzkiej Bibliotece Publicznej. Jednak nie należy tego wiązać jedynie z uprzywilejowanym

¹ Tekst został przygotowany na podstawie zapisów w elektronicznej kronice Miejskiej Biblioteki Publicznej im. Stanisława Grochowiaka w Lesznie (dalej: MBP), oprac. przez Ewę Bartkowiak-Nabzdzyjak i Annę Napierałę pt. *Kalendarium Miejskiej, Powiatowej, Wojewódzkiej oraz Miejskiej Biblioteki Publicznej*, obejmującej lata 1945–2015 (w zbiorach autorki), tekstów ukazujących się w czasopiśmie „Varia” (wydawany w latach 2000–2015) oraz „Varia Leszczyńskie” (2015–2018), dokumentów z archiwum autorki, a także jej wspomnień jako inicjatorki i uczestniczki wielu wydarzeń.

jakoby przez ówczesną władzę spojrzeniem na poetę. Merytorycznym uzasadnieniem takiej decyzji był dorobek literacki Grochowiaka i jego pozycja uznanego twórcy. Propozycja została zaakceptowana w Wydziale Kultury i Sztuki ówczesnego Urzędu Wojewódzkiego, a dyrektor wydziału Janina Małgorzata Halec podpisała stosowny dokument,² dziś znajdujący się w zbiorach biblioteki.

Od roku 1975 Leszno było siedzibą władz powołanego w maju województwa leszczyńskiego. W konsekwencji istniejąca w mieście od roku 1973 Powiatowa i Miejska Biblioteka Publiczna została przekształcona w Wojewódzką Bibliotekę Publiczną podległą władzom województwa. Tej instytucji zostało nadane imię Stanisława Grochowiaka, z tym imieniem działała do końca roku 1998, a właściwie do stycznia roku 1999, bowiem wtedy przestało istnieć województwo leszczyńskie. Kolejny raz, na mocy uchwały Rady Miejskiej, biblioteka została przekształcona, tym razem w Miejską Bibliotekę Publiczną, będącą odtąd we władaniu samorządu miasta. Patron pozostał ten sam, co było oczywiste dla powołujących tę instytucję. Placówka działa więc odtąd pod nazwą Miejska Biblioteka Publiczna im. Stanisława Grochowiaka³. Uroczystość nadania imienia w roku 1977 zorganizowana została w połączeniu z oddaniem do użytku wyremontowanego na potrzeby Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej obiektu przy ul. Bolesława Chrobrego 3. To historyczny Hotel Polski³. Nie wiadomo, czy był w nim kiedykolwiek Grochowiak.

Wspominając wydarzenie nadania imienia bibliotece, warto przywołać krótki tekst z jednego z rękopisów Grochowiaka⁴:

Tylu jest teraz poetów, że łatwo tak bardzo
Jest utonąć w tej ławie, w tych fontannach

Nie mówię, że ja to wszystko mam. Ja się teraz
Prawie nie liczę. Ale może kiedyś ja też się
Będę liczył. Może kiedyś będę wyspą na jeziorze.
Będę wyraźny. Będą mnie pielęgnować

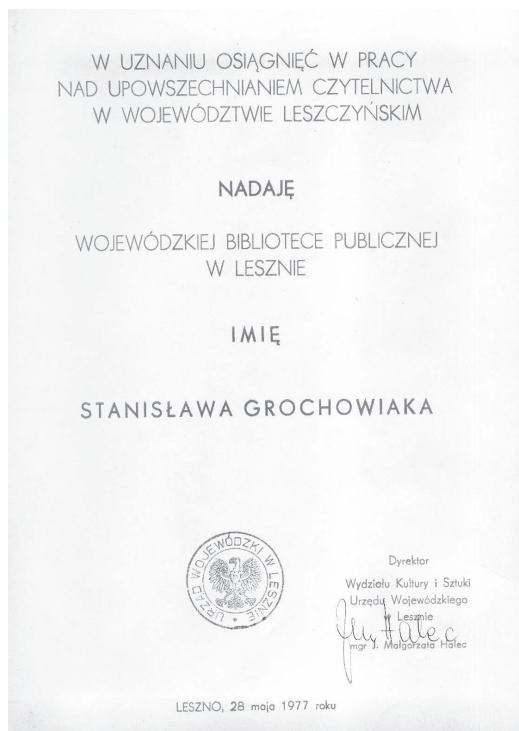
Nadszedł ten czas.

Uroczystość nadania imienia Bibliotece odbyła się 28 maja 1977 roku.

² Uchwała Nr VI/66/99 Rady Miejskiej Leszna z dnia 28 stycznia 1999 roku w sprawie przekształcenia Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej im. Stanisława Grochowiaka w Lesznie w Miejską Bibliotekę Publiczną im. Stanisława Grochowiaka w Lesznie. Archiwum Zakładowe Urzędu Miasta Leszna, sygn. 877/5/XLVI/13.

³ Obiekt ten od lat dziewięćdziesiątych XX w. stanowi notarialnie potwierdzoną własność biblioteki.

⁴ Rękopis niedatowany w zbiorach MBP, Dział Informacyjno-Bibliograficzny, b. sygn.

1. Akt nadania imienia
Stanisława Grochowiaka.
Ze zbiorów MBP

Brali w niej udział przedstawiciele władz województwa, pracownicy Wydziału Kultury i Sztuki oraz matka Stanisława Grochowiaka wraz ze swoją siostrą, a także brat patrona, Tadeusz, chętnie zawsze odpowiadający na zaproszenia do Biblioteki na wydarzenia związane ze Stanisławem. Ich wszystkich oraz pozostałych gości otwarcia widać na wykonanych wówczas fotografiach, oglądających eksponaty pierwszej, urządzonej na korytarzu nowej siedziby wystawy dotyczącej Stanisława Grochowiaka. Na frontonie budynku umocowana została metalowa tablica poświęcona patronowi⁵.

Odtąd Wojewódzka Biblioteka Publiczna, a następnie Miejska, podejmowały wiele działań upowszechniających wśród mieszkańców Leszna wiedzę o dorobku patrona i o nim samym, by realizować podjętą wraz z imieniem rolę misję, a może powinność podtrzymywania przekonania, że Grochowiak nie tylko był, ale jest, niezależnie od pojawiających się stwierdzeń o „przebywaniu w czyśćcu”. Wśród tych działań od

⁵ Tablica obecnie nie jest eksponowana, przechowywana jest w MBP.

początku były – i są – zarówno wydarzenia pojedyncze, jak i układające się w cykle. Miały one przede wszystkim służyć przybliżeniu literackiej spuścizny patrona, pozwolić ją zrozumieć.

Jednym z pierwszych ważnych działań było przygotowanie bibliografii podmiotowo-przedmiotowej Stanisława Grochowiaka i wydanie kolejnych jej tomów w latach 1982, 1986, 1994. Były to opracowania doprowadzone do roku 1993. Wspomnieć wypada inicjatorkę sporządzenia bibliografii i jej pierwszą autorkę (część 1 i 2) Danutę Stępczak, w latach 1950–1973 kierowniczkę ówczesnej Miejskiej Biblioteki Publicznej, kompletującą już w tamtym okresie kolejne wydania utworów i dokumenty życia społecznego związane z Grochowiakiem.

Adresatami bibliografii byli przede wszystkim bibliotekarze, ale nie tylko oni – udostępniana była również badaczom przyjeżdżającym spoza Leszna. Nawet uwzględnivszy czas powstania bibliografii i tamtejsze marne możliwości edytorskie, trudno przecenić tę pracę. Obecnie wszystkie tomy są dostępne w bibliotece cyfrowej MBP⁶.

Kolejne rocznice związane ze Stanisławem Grochowiakiem, ale nie tylko one, stawały się przesłanką do organizowania, często również z innymi instytucjami kultury w mieście, imprez literackich o różnym charakterze. Pełny rejestr zajmowałby zbyt wiele miejsca, dlatego ograniczę się do kilku przykładów – szczególnie znaczących, dobrze przeze mnie zapamiętanych i zarazem potwierdzających tezę o różnorodności oraz bogactwie działań Biblioteki wokół patrona, adresowanych zarówno do dorosłych, jak i młodszych odbiorców.

W roku 1986 Biblioteka zorganizowała w dniach 7–8 września obchody 10. rocznicy śmierci poety, a w ich ramach sesję popularnonaukową z udziałem rodziny poety, przeprowadzoną w I Liceum Ogólnokształcącym w Lesznie, którego poeta był uczniem. Referaty wygłosili doc. dr Włodzimierz Wójcik – literaturoznawca z Uniwersytetu Śląskiego, redaktor Sławomir Kryśka z Warszawy i Bogdan Kurzyński – licealny nauczyciel Grochowiaka. Z *Epilogiem w stearynie* wystąpił podczas sesji warszawski aktor Olgierd Łukaszewicz. Sukcesem zakończyły się starania o sprowadzenie wówczas do Leszna spektakli zrealizowanych według twórczości Grochowiaka. Przyjechały: Teatr Stara Prochownia z Warszawy ze spektaklem *Klinika lalek* (według *Lęków porannych*) i Teatr im. Juliusza Osterwy z Gorzowa Wlkp. z przedstawieniem *Okapi*. Spektakle miały miejsce w Miejskim Domu Kultury i zgromadziły liczną

⁶ Danuta Stępczak, *Stanisław Grochowiak (1934–1976): bibliografia*, cz. 1, Leszno 1982; *idem*, *Stanisław Grochowiak (1934–1976): bibliografia*, cz. 2, Leszno 1986; Wioleta Matuszewska, *Stanisław Grochowiak (1934–1976): bibliografia*, cz. 3, Leszno 1994.

2. Na spektaklu *Lęków popranych* Grochowiaka. Miejski Orodek Kultury, rok 1986. Pierwszy z prawej siedzi Tadeusz Grochowiak, jako trzecia Anna Magdalena Grochowiak, wdowa po Stanisławie, czwarta – Pelagia. Ze zbiorów MBP

publiczność. Monodram *Narzeczone, czyli lament na jeden głos męski i sześćdziesiąt kobiecych* przedstawił Wojciech Siemion. Odbyło się to w galerii Biura Wystaw Artystycznych wśród wśród fotografii ze zbiorów Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej zatytułowanych *Z albumu Stanisława Grochowiaka*. Były to zarówno zdjęcia poety z dzieciństwa, młodości w Lesznie, jak i związane z uczestnictwem Grochowiaka w życiu pozarodzinym, literackim, we Wrocławiu i Warszawie. Podczas obchodów organizatorzy podjęli myśl urządzania w Lesznie festiwalu sztuk teatralnych Grochowiaka. Niestety, idea ta nie została doprowadzona do realizacji, a na przeszkodzie stanęły głównie względy finansowe. Grochowiak zaistniał ponownie na scenie w Lesznie dopiero po latach. W roku 2008 Teatr Miejski w Lesznie przygotował i wystawił spektakl *Gorda* w reżyserii Kariny Piwowarskiej. Była to polska prapremiera sztuki na podstawie opowiadania Grochowiaka. Nie ustały jednak starania Biblioteki o prezentowanie Grochowiaka na scenie.

W roku 1989 podczas uroczystości Dnia Bibliotekarza w Lesznie wystąpił Miejski Teatr Poezji z Krzycka Wielkiego z przedstawieniem *Rok Polski* według Grochowiaka reżyserowanym przez współpracującego z WBP Zdzisława Smoluchowskiego.

W 1994 r., w 60. rocznicę urodzin poety, zainaugurowany został cykl Dni Stanisława Grochowiaka. Projekt był odtąd przez kilka lat realizowany wspólnie przez Bibliotekę, Biuro Wystaw Artystycznych, Miejski

Ośrodek Kultury i Wojewódzki Dom Kultury (potem Centrum Kultury), co nadawało mu charakter ogólnomiejski. Programy Dni były różnorodne i bogate, np. podczas pierwszej edycji odbyły się: recytatorski „Ogólnopolski konkurs twórczości Stanisława Grochowiaka” (MOK), podsumowanie konkursu prób literackich (WDK), wystawa prac plastycznych Grochowiaka zatytułowana *Stanisław Grochowiak. Wiersze, rysunki, obrazy* (BWA), a w WBP przygotowała ekspozycję *Stanisław Grochowiak w zbiorach Muzeum Literatury im. Adama Mickiewicza w Warszawie* i cykl spotkań pt. „Stanisław Grochowiak. Jakim go znałem”. Biblioteka gościła wtedy prof. dr. hab. Jacka Łukasiewicza z Wrocławia i Piotra Kuncewicza, krytyka literackiego z Warszawy.

W styczniu 1997 roku w ramach Dni odsłonięta została tablica pamiątkowa na domu przy Nowym Rynku, w którym w roku 1934 urodził się patron biblioteki. Ponieważ biblioteka nie miała na ten cel środków finansowych, do współrealizacji pomysłu pozyskane zostało Leszczyńskie Towarzystwo Kulturalne. Uroczystość odsłonięcia odbyła się w ramach obchodów 450-lecia miasta Leszna⁷. Czynna była wówczas także wystawa *Leszczyńskie znaki Grochowiaka*.

W 2006 r. wydarzenia przygotowane w Bibliotece zamykały się w kilku częściach nazwanych łącznie Grochowisko. Uczestnicy poznawali „Żywioły Grochowiaka” – poezję, prozę, słuchowiska. Podczas cyklu imprez Rodzinne Wieczory dorośli poznali monodram na podstawie opowiadania Grochowiaka *Baruch*, według scenariusza i w wykonaniu aktora Zbigniewa Walerysia z Wrocławia. Dzieci słuchały *Białego bażanta*. Kolejny żywioł to poezja i występ Olgierda Łukaszewicza z *Epilogiem w stearynie*, a potem spotkanie z Wojciechem Maciejewskim, reżyserem słuchowiska radiowego na podstawie *Lęków porannych*. Odbyło się też spotkanie z Joanną Siedlecką, autorką *Wypominków*, w której to książce znalazł się tekst o Grochowiaku. Leszczynianie mogli w ramach tego cyklu w Centrum Kultury obejrzeć filmy: *Czerwone i złote* (reż. Stanisław Lenartowicz), *Partita na instrument drewniany* (reż. Janusz Zaorski) oraz *Karabiny* (reż. Waldemar Podgórski)⁸.

Kilka lat później, w roku 2014, cykl imprez przygotowanych z okazji 80. rocznicy urodzin nazwany został Urodzinowym Maratonem Grochowiaka. Był to nieformalny Rok Grochowiaka w mieście, bo wydarzenia trwały od stycznia do grudnia. W maju odbył się Piknik ze Stanisławem, a złożyły się na niego konkursy, zabawy na dziedzińcu biblioteki, loteria

⁷ Tablica o wymiarach 47 x 57 cm, wykonana według projektu leszczyńskiego rzeźbiarza Ireneusza Daczki, odlana została w Leszczyńskiej Fabryce Pomp. Całość sfinansowało Leszczyńskie Towarzystwo Kulturalne.

⁸ Agnieszka Wojciak, *Grochowisko 2006*, „Varia”, 28 (2007), s. [1].

3. W Pokoju Grochowiaka. Rok 2001. Ze zbiorów MBP

fantowa, zwiedzanie budynku MBP, m.in. pokoju Grochowiaka i galerii plakatów. Miała miejsce multimedialna promocja książki *Żyjátko, Biedajstwo i Ci inni*. Oprócz wielu wydarzeń odbyło się także spotkanie dzieci z córką poety Anną Grochowiak, o której wiadomo, że próbowała pisać utwory literackie, przede wszystkim wiersze. Utwory Grochowiaka uwzględnione zostały w ramach ogólnopolskiej akcji Cała Polska Czyta Dzieciom, w której Biblioteka przez kilka lat uczestniczyła, oraz wiosennej czytelnicznej imprezy kwietniowej Biblioteka dla Dużego i Małego⁹. We wrześniu tego roku na podsumowanie kolejnego ogólnopolskiego konkursu literackiego artysta malarz, grafik i kompozytor Bron Saeger skomponował muzykę do kilku wybranych m.in. przez bibliotekę utworów Grochowiaka i zaśpiewał je dla publiczności. Tenże muzyk w roku 2024 wydał płytę pod tytułem *Po ciemku*, na której znajduje się trzynaście utworów z tekstami Grochowiaka do jego muzyki. Oprócz tytułowego *Po ciemku* znalazły się tam także: *Płonąca żyrafa*, *Święty Szymon Słupnik*, *Leszczyńskim rzeźnikom*. Płyta znajduje w zbiorach muzycznych MBP. Biblioteka w swoich zbiorach ma również inne płyty z utworami muzycznymi do słów Stanisława Grochowiaka – Stefana Zacha *Idę* (1981), Adama Adryszczyka *Grochole* (2010) i *Menuet z pogrzebaczem* (2024). Maraton roku 2014 zakończyły w MBP Dialogi z Grochowiakiem prowadzone przez miejscowych poetów: Ryszarda Biberstajna z Leszna i Tadeusza

⁹ Magdalena Kaczmarek, *Poważnie i z przymrużeniem oka*, „Varia”, 49 (2014), s. [2].

4. W Pokoju Grochowiaka. Rok 2001. Ze zbiorów MBP

Hofmańskiego z Lipna w pow. leszczyńskim. W tym samym roku powstał jeszcze przedstawiający Grochowiaka obraz leszczyńskiego malarza Macieja Piotrowskiego i wystawa jego prac zatytułowana *Miejsca Grochowiaka*.

Biblioteka, oprócz już wspomnianych, urządziła wiele wystaw poświęconych Grochowiakowi, m.in. w roku 1993 zatytułowaną *Grochowiak – patron Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej w Lesznie*, na którą składały się eksponaty ze zbiorów Biblioteki – publikacje, fotografie, dokumenty rodzinne. Jedną z ciekawszych była wystawa zatytułowana *Leszno – miejsce urodzenia*, która została udostępniona nie tylko w Bibliotece. Przygotowana została w maju 2002 r. z okazji 25-lecia nadania WBP imienia Stanisława Grochowiaka i była częścią wydarzenia pt. „Grochowiak – Sztukmistrz z Sadyby” zorganizowanego w Warszawie podczas tamtejszych Mironaliów. Do twórczości Grochowiaka odwoływała się także wystawa zatytułowana *Życie to nie teatr? Grochowiak ze zbiorów MBP w Lesznie* czynna w Galerii Za Regałami MBP w roku 2006. Zaprezentowano na niej kopie rękopisów i rysunków poety, a także materiały pozyskane od teatrów, wśród których znajdowały się repertuary, zaproszenia, programy, plakaty i afisze oraz fotosy poczynszy od lat sześćdziesiątych XX w., do roku 2005¹⁰.

¹⁰ Agnieszka Wojciak, *Wystawa Życie to nie teatr? – Grochowiak ze zbiorów MBP w Lesznie*, „Varia”, 28 (2007), s. [5].

A zatem leszczyńska Biblioteka, zarówno Wojewódzka, jak i Miejska, przez cały czas upowszechniały wiedzę o postaci twórcy, a przede wszystkim o jego dorobku. Służyły temu – i nadal tak jest – różnorodne formy kierowane do całej publiczności miasta – od dzieci do dorosłych, a także przede wszystkim ciągle uzupełniany księgozbiór. Imponujący jest zbiór wydań dzieł Grochowiaka i o Grochowiaku dostępnych na miejscu i do wypożyczenia do domu.

Wśród nich są też wydane przez bibliotekę *Spacer po Lesznie Grochowiaka* adresowany przede wszystkim do mieszkańców Leszna, a także zbiór poezji Grochowiaka w języku polskim i przekładzie na język włoski, czego dokonała z inicjatywy WBP Irena Conti, poetka warszawska¹¹.

Działania wokół patrona odnaleźć można w dokumentacji Biblioteki, kronikach, również elektronicznej, w adresowanym do użytkowników piśmie Miejskiej Biblioteki Publicznej, które pod tytułem „Varia” ukazywało się w latach 1999–2015, później jako „Varia Leszczyńskie” od 2015 do 2018 r.¹² Różnej objętości noty o działaniach biblioteki związanych z patronem ukazały się w każdym niemal numerze i odnotowane zostały około 160 razy w kronice elektronicznej za lata 1945–2018. One również świadczą o trwałej obecności tematów związanych z Grochowiakiem w działalności Biblioteki jego imienia.

Oprócz przytoczonych powyżej przykładów różnorodnych form propagowania twórczości patrona na szczególną uwagę zasługują inne stałe punkty działalności Miejskiej Biblioteki Publicznej związane ze Stanisławem Grochowiakiem. Wśród nich najszerszy zasięg ma Ogólnopolski Konkurs Literacki im. Stanisława Grochowiaka. Jest to największe i wieloletnie przedsięwzięcie służące również popularyzacji postaci Grochowiaka. Po raz pierwszy został zorganizowany jako konkurs poetycki w roku 1994, od roku 1996 obejmuje wszystkie rodzaje literackie. Ostatni, 15. konkurs został podsumowany w listopadzie roku 2023. Zgłoszone zostały na niego 364 utwory poetyckie, dramaty, proza. Biblioteka dwukrotnie, w latach 2002 i 2013, wraz z leszczyńskim oddziałem Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich wydała *Pokłosie Konkursów Literackich imienia Stanisława Grochowiaka* – obejmujące lata 1994–2002 oraz 2004–2014. Książki ukazały się w bibliotecznym wydawnictwie Cicer, którego nazwę nie trudno połączyć z nazwiskiem patrona. *Pokłosia* ukazały się pod redakcją

¹¹ Janina Małgorzata Halec, *Spacer po Lesznie Grochowiaka*, Leszno 2006, 2007; Stanisław Grochowiak, *Wiersze. Poesie*, wybór i tłum. na język włoski Irena Conti, Leszno 1996.

¹² *Kalendarium...6 VIII 1945 – 15 XII 2015*, oprac. Ewa Bartkowiak-Nabzdzyjak, Anna Napierała. Dokument elektroniczny w zbiorach autorki; „Varia”, nr 1–51 oraz „Varia Leszczyńskie”, nr 52–54. W zbiorach autorki.

Mieczysława Orskiego, krytyka literackiego z Wrocławia, wielokrotnie zasiadającego w jury konkursu, podobnie jak Sergiusz Sterna-Wachowiak z Poznania i Janusz Drzewucki z Warszawy. Dzieje wspomnianego konkursu i wiadomości o laureatach kolejnych edycji znajdujemy na stronach internetowych Biblioteki. Tam zamieszczona jest również obszerna nota o patronie. Warto dodać, że Ogólnopolski Konkurs Literacki nie był jedynym w Lesznie przedsięwzięciem bibliotecznym związanym z Grochowiakiem. Podczas Leszczyńskich Dni Literatury odbywały się również finały konkursów na esej, organizowanych przez kilka lat przez Bibliotekę i adresowanych do starszej młodzieży. W ramach cyklu *Leszczyńskie ślady w literaturze* obecny był także Grochowiak – przykładem może być rok 2002, kiedy wyróżniono pracę Jacka Szprocha, ucznia II Liceum Ogólnokształcącego im. Mikołaja Kopernika w Lesznie, zatytułowaną *Gotyk i barok w twórczości Grochowiaka*.

Szczególnym miejscem w bibliotecznym budynku, zwanym od kilku lat też Leszczyńską Galerią Książki, jest Pokój Stanisława Grochowiaka. Historia takiego upamiętniania twórcy ma ponad dwadzieścia lat. Pokój Stanisława Grochowiaka otwarty został po raz pierwszy w roku 2001. W podziemiach biblioteki przy ul. Bolesława Chrobrego niewielkie pomieszczenie o ciekawej architekturze zostało przeznaczone na miejsce dla patrona. Tu znalazły się fotografie i rękopisy. W pobliżu wyeksponowano kilka plakatów z kolekcji, która zaczęła powstawać wówczas w MBP. W roku 2015 w wyniku zmian organizacyjnych Pokój Stanisława Grochowiaka mógł być przeniesiony na parter budynku dawnego Hotelu Polskiego, wówczas siedziby głównej MBP. Również wtedy zmieniony został jego wygląd. Znalazły się w nim meble, podobnie jak w pierwszym pokoju eksponowane były tu fotografie patrona i jego rodziny, rękopisy (*Wielkopolska – komentarz poetycki*), rysunki i szkice poety z czasów leszczyńskich, notatki. Tu znalazł się portret osieceńskiego artysty Jerzego Pohla przedstawiający Grochowiaka w towarzystwie Furii i Muzy. Dzieło powstało z inspiracji dyrektor Biblioteki Janiny Małgorzaty Halec w roku 1999¹³. Zwiedzając pokój, można było odtwarzać głos Grochowiaka czytającego swe wiersze. Dzięki wprowadzonym zmianom w tej części biblioteki powstała całość poświęcona patronowi, tym bardziej, że drzwi do pokoju były przeszkolone, niwelujące granicę pomiędzy jego wnętrzem a galerią plakatu na korytarzu. W obecnym obiekcie Miejskiej Biblioteki Publicznej jest na nowo – po raz trzeci – zaaranżowany Pokój Stanisława Grochowiaka. W przestronnym wnętrzu

¹³ Jerzy Pohl, *Stanisław Grochowiak w otoczeniu Furii i Muzy*, olej, 99,5 x 68 cm.

wypełnionym meblami i naczyniami stylem nawiązującymi do czasów Grochowiaka zwiedzający mogą zapoznać się z fotografiami z różnych okresów jego życia, grafikami, brulionami, wśród nich licealnego pisemka „Latarnia” wydawanego w jednym egzemplarzu przez Grochowiaka i jego szkolnych kolegów. Tu także eksponowane są książki z dedykacją patrona Biblioteki. Zaś wspomniana galeria plakatu powstała w roku 2014. Obejmuje plakaty do wydarzeń kulturalnych, a przede wszystkim do realizacji scenicznych i filmowych utworów Grochowiaka, m.in. *Karabinów*, *Partity na instrument drewniany*, *Chłopców*, *Lęków porannych*, *Króla IV*, *Okapi*, *Kaloszy szczęścia*, *Kaprysów Łazarza*. Kolekcja liczy ok. trzydziestu plakatów i afiszy. Wśród ich autorów są znani i uznani twórcy polskiej szkoły plakatu.

Jeszcze innym sposobem podkreślenia związków najpierw Biblioteki z patronem jest medal pamiątkowy wydany w kwietniu 1987 r. Na rewersie umieszczono postać Stanisława Grochowiaka i napis ST. GROCHOWIAK 1934-1976, na awersie widnieje napis Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Lesznie im. St. Grochowiaka. Medal zaprojektował leszczyński artysta plastyk Bogdan Winkiel, a wykonał go w swej rawickiej pracowni Zbigniew Łukowiak¹⁴. Medal był wręczany osobom sprzyjającym Bibliotece i jej wieloletnim pracownikom. Postać Grochowiaka znajdowała się także na pierwszym logotypie Biblioteki autorstwa poznańskiego grafika Rafała Jasionowicza, a także na jej ekslibrisach. Logo to było wykorzystywane do roku 2012¹⁵.

Nie wszystkie projekty Biblioteki dotyczące patrona udało się zrealizować. Do tych należy rzeźba przedstawiająca Grochowiaka, która mogłaby stanąć przed budynkiem przy ul. Bolesława Chrobrego, zajmowanym do roku 2022 przez Bibliotekę. Ten zamysł został zrealizowany przez innych pomysłodawców – przy pl. Jana Metziga w roku 2016 stanął najpierw pomnik codziennego przechodnia – Stanisława Grochowiaka, który w dzieciństwie chętnie się na placu bawił, a potem do budynku przy tymże placu, w którym zaczął przed laty swą szkolną naukę Grochowiak, wprowadziła się Miejska Biblioteka Publiczna. Cały obiekt nazywa się Leszczyńską Galerią Książki. Warto odnotować, że na początku lat dwutysięcznych pojawił się też ciekawy projekt przebudowania fontanny na pl. Jana Metziga, któremu patronowała Biblioteka. Autor projektu przewidywał zbudowanie płyt kamiennych z tekstami Grochowiaka, które opływałyby woda, roznosząc ich wyrazy/słowa w przestrzeń. Pomysł jednak nie zainteresował władz miasta.

¹⁴ Medal ma wymiary 7,5 x 10, 5 cm. Odlany został z mosiądzu. W zbiorach autorki.

¹⁵ Dorota Włodarczyk, *Nowe logo*, „Varia”, 43 (2013), s. [4].

Rok 2024 w Miejskiej Bibliotece Publicznej im. Stanisława Grochowiaka w Lesznie był po raz kolejny bogaty w różnorodne wydarzenia i działania związane z patronem. Przebiegał pod znakiem 90. rocznicy urodzin poety. Wizerunek Grochowiaka utrwalony został na koszulkach, zakładkach do książek, zaprojektowanym przez leszczyńskiego artystę plastyka Wojciecha Akuszewskiego znaczku pocztowym i zawierającym go karnecie filatelistycznym oraz na karcie pocztowej. Także na karcie bibliotecznej, a nawet na swoistym banknocie, tzw. groszku, którym można się posługiwać na terenie Galerii Książki, oraz na jeszcze innych gadżetach wydanych przez Bibliotekę. Ukazała się także płyta zatytułowana *Grochowiakowo* z zapisem słuchowiska, którego scenariusz, wykorzystujący tekst książki *Spacer po Lesznie Grochowiaka*, napisał Andrzej Kuźmiński. Autor skupia uwagę odbiorcy na miejscach na stałe związanych z poetą: Nowym Rynku, ul. Święciechowskiej, Wąskiej i Lipowej, budynku I Liceum Ogólnokształcącego i bazylice pw. Świętego Mikołaja, placu Tadeusza Kościuszki oraz plantach. Urządzona została również stała ekspozycja utworów patrona, dostępna na parterze, w pobliżu czytelni naukowej. W ramach obchodów 90. rocznicy urodzin Grochowiaka odbyła się też w czerwcu konferencja zatytułowana *Stanisław Grochowiak – nie tylko poeta*.

W kontekście wydarzeń, aktywności i dłuższych przedsięwzięć związanych z patronem leszczyńskiej Biblioteki warto poświęcić uwagę także szczególnym relacjom, jakie połączyły pracowników placówki z rodziną Stanisława Grochowiaka. Najpierw były to kontakty z matką poety, Pelagią, którą w Dzień Matki odwiedzał przez kilka lat dyrektor Stefan Markowski, a następnie kolejna dyrektor, Janina Małgorzata Halec, kontynuowała tę tradycję. Pelagia Grochowiak chętnie wspominała dziecięce lata syna, jego kolegów, wśród których byli cenieni później autorzy, tacy jak Teodor Krupkowski i Jacek Łukasiewicz, profesor, autor opracowań twórczości Grochowiaka, z których kilka znajduje się w zbiorach MBP¹⁶. W mieszkaniu Pelagii, które zajmowała po wyprowadzeniu się z domu dzieciństwa Stanisława, do niedawna stojącego przy ul. Święciechowskiej, nie było zbyt wiele miejsca na gromadzenie rodzinnych pamiątek. Ale było kilka zeszytów ucznia Grochowiaka, notatek, prób literackich i rysunków. Pelagia Grochowiak przyznawała, że nie notowała, komu je pożyczała, tak więc niektóre nigdy do niej nie wróciły. W jej pokoju wisiał też obraz przedstawiający kwiaty, z dedykacją dla matki. Przerobioną, ponieważ obraz pierwotnie podarowany miał być żonie jego autora –

¹⁶ Teodor Krupkowski jest autorem książki wspomnieniowej z dzieciństwa w Lesznie pod tytułem *Ten piękny dzionek*, Wrocław 1995.

Magdalenie. „Ale jej się nie podobał” – mówiła Pelagia Grochowiakowa. Matka poety opowiadała o pobytach Magdaleny w Lesznie w trudnych chwilach oczekiwania na narodzenie najmłodszego dziecka.

Jak wspomniano wcześniej, na różne wydarzenia zapraszani byli do Biblioteki członkowie bliższej i dalszej rodziny Stanisława Grochowiaka. Bywała więc w Bibliotece też małżonka poety, Magdalena. Przybyła jako jedna z pierwszych, pertraktując na temat nabycia przez Bibliotekę fotografii autorstwa Erazma Ciołka przedstawiających Grochowiaka w różnych sytuacjach. Inni członkowie rodziny, m.in. brat z bratową oraz córka Olga, uczestniczyli w niektórych imprezach literackich i uroczystościach związanych z przygotowywanymi wydarzeniami, np. wystawami, Ogólnopolskim Konkursiem Literackim. Wieloletnia partnerka Grochowiaka, Maria Sołtyk, przyjechała dwukrotnie jako autorka ilustracji, szczególnie do baśni *Żyjątko, Biedajstwo i Ci inni*. Czasem do Biblioteki przybywała wnuczka poety, potem też z dziećmi. Bywali też kuzynowie, także spoza Leszna. Wszyscy byli gotowi współdziałać w konkretnych tematach, przy urządzaniu wystaw i pokoju Stanisława. Jedną z córek Grochowiaka, Anna, odwiedzała Bibliotekę zawsze podczas pobytu u rodziny w Lesznie. To ona zabiegała o uregulowanie praw autorskich po ojcu, dochodziła prawdy o jego majątku. Mówiła, że chciałaby zamieszkać w Lesznie, brała udział w spotkaniach autorskich z młodymi czytelnikami. Te wzajemne związki pomiędzy Biblioteką noszącą imię przedwcześnie zmarłego twórcy a jego rodziną dopełniały też wiedzę o Grochowiaku – człowieku, synu, ojcu, o rejonach życia, o których niewiele, a raczej nic nie wiedzieliśmy.

Stanisław Grochowiak dzięki wieloletnim i wielorakim działaniom Miejskiej Biblioteki Publicznej, a wcześniej Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej, wciąż istnieje w przestrzeni miasta.

Bibliografia

Archiwalia

Miejska Biblioteka Publiczna, Dział Informacyjno-Bibliograficzny, rękopis niedatowany (b.sygn.).

Źródła publikowane

Uchwała Nr VI/66/99 Rady Miejskiej Leszna z dnia 28 stycznia 1999 roku w sprawie przekształcenia Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej im. Stanisława Grochowiaka w Lesznie w Miejską Bibliotekę Publiczną im. Stanisława Grochowiaka w Lesznie. Archiwum Zakładowe Urzędu Miasta Leszna, sygn. 877/5/XLVI/13.

Literatura i czasopisma

Grochowiak Stanisław, *Wiersze. Poesie*, wybór i tłum. na język włoski Irena Conti, Leszno 1996.

Halec Janina Małgorzata, *Pulsująca obecność. Biblioteki publiczne w dziejach Leszna 1920–2014*, Leszno 2018.

Halec Janina Małgorzata, *Spacer po Lesznie Grochowiaka*, Leszno 2006, 2007.

Kaczmarska Magdalena, *Poważnie i z przymrużeniem oka*, „Varia”, 49 (2014), s. [2]. *Kalendarium Miejskiej, Powiatowej, Wojewódzkiej oraz Miejskiej Biblioteki Publicznej 6 VIII 1945 – 15 XII 2015*, oprac. Ewa Bartkowiak-Nabzdyjak, Anna Napierała.

Matuszewska Wioleta, *Stanisław Grochowiak (1934–1976): bibliografia*, cz. 3, Leszno 1994.

Rękopis niedatowany w zbiorach MBP, Dział Informacyjno-Bibliograficzny, b.sygn.

Stępczak Danuta, *Stanisław Grochowiak (1934–1976): bibliografia*, cz. 1, Leszno 1982.

Stępczak Danuta, *Stanisław Grochowiak (1934–1976): bibliografia*, cz. 2, Leszno 1986. „Varia”. Pismo Miejskiej Biblioteki Publicznej im. Stanisława Grochowiaka w Lesznie, 1–51 (1999–2015).

„Varia Leszczyńskie”, 52–54 (2015–2018).

Włodarczyk Dorota, *Nowe logo*, „Varia”, 43 (2013), s. [4].

Wojciak Agnieszka, *Grochowisko 2006*, „Varia”, 28 (2007), s. [1].

Wojciak Agnieszka, *Wystawa „Życie to nie teatr?” – Grochowiana ze zbiorów MBP w Lesznie*, „Varia”, 28 (2007), s. [5].

